

TADBIRKORLIK FAOLIYATINI JAMOAVIY MOLIALASHTIRISHDAGI RISKLAR VA ULARNI BOSHQARISH MASALALARI

Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov

Samarqand davlat universiteti dotsenti, i.f.f.d

Annotatsiya: *Mazkur tezisdagi tadbirkorlik faoliyatini jamoaviy moliyalashtirish (crowdfunding) jarayonida yuzaga keladigan asosiy risklar va ularni boshqarish mexanizmlari tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi raqamli platformalar orqali moliyalashtirish hajmining ortib borishi, investorlar sonining kengayishi va ushbu jarayonda axborot nomutanosibligi, firibgarlik, loyihaning muvaffaqiyatsizlik ehtimoli kabi risklarning kuchayishi bilan izohlanadi.*

Kalit soʻzlar: *jamoaviy moliyalashtirish, investitsion risk, platforma riski, axborot nomutanosibligi, risklarni boshqarish, diversifikatsiya, moliyaviy innovatsiyalar, startap moliyalashtirish*

Soʻnggi yillarda jamoaviy moliyalashtirish (kraudfaunding) tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishning muqobil va innovatsion shakli sifatida jadal rivojlanmoqda. Ushbu model orqali startaplar va kichik biznes subyektlari anʼanaviy moliya institutlarisiz keng investorlar doirasidan kapital jalb qilish imkoniyatiga ega boʻlmoqda.

Biroq kraudfaunding jarayoni yuqori darajadagi noaniqlik va risklar bilan tavsiflanadi. Investorlar koʻpincha loyihaning haqiqiy holati haqida toʻliq axborotga ega boʻlmaydi, bu esa notoʻgʻri investitsiya qarorlariga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, platforma faoliyati, huquqiy tartibga solish va moliyaviy monitoringning yetarli emasligi risklarni yanada kuchaytiradi.

Shu sababli jamoaviy moliyalashtirishdagi risklarni aniqlash va ularni boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish zamonaviy tadbirkorlik uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kraudfaunding jarayonida yuzaga keluvchi risklarni investitsion risk, axborot nomutanosiblik riski, platforma riski, huquqiy risk hamda operatsion risk kabi asosiy guruhlariga ajratish mumkin.

Investitsion risk - loyiha muvaffaqiyatsiz yakunlanishi va investorlar kutilgan daromadni ololmasligi ehtimoli. Bu risk startaplar faoliyatining yuqori noaniqligi bilan bogʻliq.

Axborot nomutanosibligi riski - loyiha tashabbuskorlari va investorlar oʻrtasida maʼlumotlar teng taqsimlanmaganligi. Bu esa notoʻgʻri baholash va firibgarlik ehtimolini oshiradi.

Platforma riski - kraudfaunding platformalarining texnik nosozliklari, xavfsizlik muammolari yoki notoʻgʻri boshqaruvi bilan bogʻliq risklar.

Huquqiy risk - tartibga solish mexanizmlarining yetarli emasligi yoki qonunchilikdagi noaniqliklar bilan bogʻliq risklar.

Operatsion risk - loyihani amalga oshirish jarayonidagi tashkiliy va texnologik muammolar bilan bogʻliq risklar.

Kraudfaunding jarayonida vujudga keluvchi mazkur risklarni boshqarish uchun quyidagi zamonaviy mexanizmlar qo'llaniladi:

1. Platforma orqali dastlabki ekspertiza. Loyihalar platformaga joylashtirilishdan oldin tekshiruvdan o'tkaziladi.

2. Axborot shaffofligini ta'minlash. Investorlar uchun loyiha haqida to'liq va ishonchli ma'lumotlar taqdim etiladi.

3. Diversifikatsiya. Investorlar kapitalni bir nechta loyihalarga taqsimlash orqali risklarni kamaytiradi.

4. Raqamli monitoring va audit tizimlari. Platformalar orqali mablag'lar harakati va loyiha bajarilishi nazorat qilinadi.

5. Huquqiy tartibga solish. Davlat tomonidan kraudfaunding faoliyatini tartibga solish risklarni kamaytiradi.

6. Reyting va baholash tizimlari. Loyihalar va tashabbuskorlar reyting asosida baholanadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Kraudfaundingda risklarni samarali boshqarish ko'p darajali yondashuvni talab qiladi, ya'ni platforma, investor va davlat darajasida integratsiyalashgan choralar zarur.

Jamoaviy moliyalashtirish tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim moliyaviy instrument bo'lib, u bilan birga yuqori darajadagi risklar ham yuzaga keladi. Ushbu risklarni samarali boshqarish tizimi mavjud bo'lmasa, investorlar ishonchi pasayadi va bozor rivojlanishi sekinlashadi. Shu asosda quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Kraudfaunding platformalarida qat'iy kompleks tekshiruv (due diligence) tizimini joriy etish zarur.

2. Investorlar uchun axborot shaffofligini oshirish va standart hisobot tizimini joriy qilish lozim.

3. Risklarni kamaytirish uchun investitsiya diversifikatsiyasini rag'batlantirish zarur.

4. Platformalarda raqamli monitoring va xavfsizlik tizimlarini kuchaytirish muhim hisoblanadi.

5. Davlat tomonidan kraudfaunding faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy baza takomillashtirilishi lozim.

6. O'zbekiston sharoitida milliy kraudfaunding platformalarini rivojlantirish va risk boshqaruvi standartlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, kraudfaundingdagi risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mollick E. The dynamics of crowdfunding: An exploratory study // Journal of Business Venturing. – 2014. – Vol. 29, No. 1. – P. 1–16.

2. Belleflamme P., Lambert T., Schwienbacher A. Crowdfunding: Tapping the right crowd // Journal of Business Venturing. – 2014. – Vol. 29, No. 5. – P. 585–609.

3. Agrawal A. K., Catalini C., Goldfarb A. Some simple economics of crowdfunding // Innovation Policy and the Economy. – 2015. – Vol. 14. – P. 63–97.
4. Ahlers G. K. C., Cumming D., Günther C., Schweizer D. Signaling in equity crowdfunding // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2015. – Vol. 39, No. 4. – P. 955–980.
5. World Bank. Crowdfunding's Potential for the Developing World. – Washington, D.C.: World Bank, 2013.
6. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2023: An OECD Scoreboard. – Paris: OECD Publishing, 2023.
7. European Commission. Regulation (EU) 2020/1503 on European Crowdfunding Service Providers. – Brussels: European Union, 2020.
8. Cumming D., Hornuf L. The Economics of Crowdfunding: Startups, Portals and Investor Behavior. – Cham: Springer, 2018.
9. Vismara S. Information cascades among investors in equity crowdfunding // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2018. – Vol. 42, No. 3. – P. 467–497.
10. Hornuf L., Schwenbacher A. Market mechanisms and funding dynamics in equity crowdfunding // Journal of Corporate Finance. – 2018. – Vol. 50. – P. 556–574.